

МОНГОЛЫН ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН УЛС ТӨРИЙН ОРОЛЦОО

/Мэдээлэл, лавлагаа/

Т.Мягмаржав

Дэлхий нийтэд сүүлийн жилүүдийн хандлага бол эмэгтэйчүүдийг улс төрд өргөнөөр татан оролцуулах явдлыг түлхүү анхаарах болсон билээ. Улс төрд эмэгтэйчүүдийн оролцоо урьд байгаагүйгээр идэвхжсэний шинж нь хуучин шиг төрийн бодлогоор төлөөлөл маягаар эмэгтэйчүүд байх бус эрчүүдтэй эн зэрэгцэн өрсөлдөж өөрсдийн чадлаараа байр сууриа эзэлж буй явдал юм. Эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс туршлага, мэдлэгийн хувьд ялгаатай байдаг ч бид нэгэнт жендэрийн хуваарилалт бүхий нийгэмд амьдарч байгаа нь нийгмийн нийтлэг эрх ашгийг хангахуйц шийдвэр гаргах боломжоор хангагдсан нийгмийг бүрдүүлэхэд оршино. Хариуцлагатай өндөр түвшний албан тушаалыг хаших чадварын хувьд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн аль аль нь адилхан гэдгийг хүмүүст ойлгуулснаар илүү сайн хүнийг сонгох магадлал улам бүр ихэсдэг.

Манай Монгол Улсын хувьд 1990 онд байнгын ажиллагаатай парламенттай болсоор 20 гаруй жилийн нүүр үзэж байна. Энэ хугацаанд УИХ-ын гишүүнээр сонгогдсон эмэгтэй гишүүдийг он дарааллаар жагсаавал:

- УИХ-ын гишүүнээр 1992-1996 онд - 3,
- УИХ-ын гишүүнээр 1996-2000 онд - 8,
- УИХ-ын гишүүнээр 2000-2004 онд - 9,
- УИХ-ын гишүүнээр 2004-2008 онд - 5,
- УИХ-ын гишүүнээр 2008-2012 онд - 3,
- УИХ-ын гишүүнээр 2012-2016 онд - 11 тус тус сонгогдсон байна.

Мөн парламентад эзэлж ирсэн хувийг авч үзвэл: 1992-1996 онд 3,9 хувь, 1996-2000 онд 9,2 хувь, 2000-2004 онд 11,8 хувь, 2004-2008 онд 6,6 хувь байсан бол 2008 оны сонгуулиар байгуулагдсан өнгөрсөн парламентад эмэгтэй гишүүдийн эзлэх хувь эхний байрандаа эргэн очиж 3,9 хувьтай болчихоод байсан юм. Улсын Их Хурлын 2004-2008 оны үед тодруулбал 2007 онд 5 эмэгтэй гишүүн идэвхи санаачилга гарган байж сонгуульд нэр дэвших эмэгтэйчүүдийн 30 хувийн квотыг “Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай” хуулийн төсөлд оруулсан ч эрэгтэй гишүүд зонхилсон парламент үүнийг хүлээж аваагүй, дэмжээгүй юм. Гэвч 2012 онд “Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай” хуульд эмэгтэйчүүдийн нэр дэвших боломжийг 20 хувийн квотоор тогтоож өгсөнөөр эмэгтэй гишүүдийн тоо парламентад тасрах шахсан байдлаас гарч өмнөх УИХ-д байсан гурван гишүүнээ арван нэг болгосон нь урьд байгаагүй дэвшил болж одоогийн парламентын эмэгтэй гишүүдийн эзлэх хувь 14,4 хувь болоод байна. Өнгөрсөн парламентын үед эрчүүд давамгайлж олон жил болсон ч нийгмийн асуудал орхигдон, түүнчлэн ажилгүйдэл, ядуурлыг халамжийн мөнгөөр хаачихна гэж бодож ирсэн ташаа ойлголт ард түмний амьдралд сөргөөр нөлөөлж байдлыг улам доройтуулж халамжийн тогтолцоотой улс болох хэв маягийг бий болгосон билээ.

Гэтэл эмэгтэйчүүд олонтой орны парламентад авлига, хээл хахууль багасч, нийгмийн асуудал сайжирч, эв эеийг хичээдэг, хэлэлцээрийн ширээний ард сууж асуудлаа шийдсэнээрээ улс орон хөгждөг нь Скандинавын орнуудын жишээ харуулж байгаа юм. Өндөр хөгжилтэй орнуудад эмэгтэйчүүд парламентыг чанаржуулдаг, эмэгтэйчүүд улс төрд оролцсоноор нийгэм бүхэлдээ хождог гэж үздэг. Монголын хүн ам сүүлийн хэдэн жил хурдтай өсч 2, 8 саяд дөхөж байгаа энэ үед УИХ-д 11 эмэгтэй гишүүн гарч ирсэн нь цаг үеийн хэрэгцээ шаардлага байв. Эмэгтэй гишүүд олшроод ирэхээр орхигдож

гээгдсэн нийгмийн асуудлуудад анхаарч эхэлдгийг “УИХ дахь эмэгтэй гишүүдийн бүлэг” эрүүл мэндийн салбарт анхаарлаа хандуулж улсын хөгжлийн суурь асуудал болсон эмч, мэргэжилтэн, эмнэлгийн байгууллагын үйл ажиллагаа, тусламж үйлчилгээний чанар, орчин нөхцөл, техник тоног төхөөрөмжтэй онцгойлон танилцсан юм. Эх баригч, сувилагчдын орон тоо дутуу, эмч мэргэжилтнүүдийг сургаж бэлтгэх талаар хоцрогдсон болон амаржих газруудын ор хүрэлцээгүйгээс өвдөөд очсон эхчүүдийг буцаадаг, замын түгжрэлийн улмаас замдаа амаржиж эх нярай эндэж болзошгүй байгаа зэрэг өнөөгийн шийдвэрлэвэл зохих, зайлшгүй өөрчлөлтүүдийг хийж олон талын асуудлуудыг хөндөн ярилцаж сонгогчдод өгсөн амлалтаа биелүүлж чадах дайчин бүсгүйчүүд сонгогдсон гэдгээ өнгөрсөн хугацаанд хийсэн ажлаараа харууллаа. Үе үеийн парламентад УИХ-ын гишүүнээр сонгогдсон эмэгтэй гишүүдийн санаачилсан хуулийн төсөл, ажлын хэсэг ахалсан, ажлын хэсэгт ажилласан зэрэг нь чамлахааргүй тоо баримтыг илтгэж байна. Мөн улс орны хөгжил дэвшил хийгээд ард түмнийхээ ажил амьдрал, нийгмийн халамжийн асуудал, гэр бүл, хүүхдийг дэмжих, ирээдүйн хүүхэд багачуудын сурч боловсрох таатай нөхцөл боломжийг бий болгоход оруулсан хувь нэмэр хир байсныг тэдний тавьсан илтгэлүүдээс тодорхой харж болох юм.

	Овог нэр	Сонгогдсон онууд	Мэргэжил
1	Жанлав Бямбажав	1990-1992 УБХ-ын гишүүн 1992-1996 УИХ-ын гишүүн	Хуульч
	<ul style="list-style-type: none"> - 1990-1992 УБХ-ын Эмэгтэйчүүд, хүүхэд, залуучуудын асуудлын байнгын хорооны нарийн бичгийн дарга - 1992-1996 Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүн - 1992-1996 онд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнд ажиллаж байв - Өмч хувьчлалын тухай хууль 		
2	Дорж Мөнхөө	1992-1996 УИХ-ын гишүүн	Хүүхдийн их эмч
	<ul style="list-style-type: none"> - Хүн ам зүй, эрүүл мэнд, хөдөлмөр, нийгэм хангамжийн байнгын хорооны гишүүн - 1992-1996 онд 137 багц хууль батлалцсан, 142 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ - Шүүхийн тухай хууль гол байв 		
3	Төгсжаргал Ганди	1992-1996 1996-2000 2000-2004 2004-2008 УИХ-ын гишүүн	Сэтгүүлч
	<ul style="list-style-type: none"> - 2000-2004 УИХ-ын Нийгмийн бодлогын байнгын хорооны дарга - 2006-2008 Нийгмийн бодлого боловсрол соёл шинжлэх ухааны байнгын хорооны дарга - 1992-1996 онд Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай зэрэг хуулиудын ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнд ажиллаж байв 		
4	Ринчин Нарангэрэл	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	Багш
	<ul style="list-style-type: none"> - Нийгмийн бодлогын байнгын хорооны дарга - УИХ дахь олонхийн бүлгийн орлогч дарга - Банкны тухай, Даатгалын тухай, Компанийн тухай ажлын хэсэгт ажиллав 		
5	Банзрагч Дэлгэрмаа	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	Эрх зүйч
	<ul style="list-style-type: none"> - Хүний эрхийн дэд хорооны дарга - УИХ-ын сонгуулийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Орон сууц хувьчлалын тухай зэрэг олон хуулиудад ажлын хэсэгт орж ажиллаж байв 		
6	Ойдов Энхтуяа	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	Нягтлан-программч
	<ul style="list-style-type: none"> - Эмэгтэйчүүдийн бүлгэмийн ахлагч - Үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийн тухай, Шударга бус өрсөлдөөнийг хориглох тухай хууль болон бусад хуулиудын ажлын хэсэгт ажиллаж байв. 		

	Үнэнбүрэн Наранцэцэг	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	Орчуулагч-референт Эдийн засагч
7	<ul style="list-style-type: none"> - Эдийн засгийн байнгын хороо, Байгаль орчин хөдөөгийн хөгжлийн байнгын хорооны гишүүн - Компанийн тухай, Төрийн бус байгууллагын тухай, Үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийн тухай зэрэг хуулиудын ажлын хэсэгт ажиллаж байв. 		
8	Чүлтэм Отгонбаяр	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	Хууьч
	<ul style="list-style-type: none"> - 1997-1998, 1999-2000 Хууль зүйн байнгын хорооны дарга - 1999 онд Монгол Улсын Шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын чадавхыг сайжруулах стратеги төлөвлөгөөний ажлын хэсгийг ахлагч - 1997 онд Монгол Улсын Эрх зүйн шинэчлэлийн хөтөлбөр, Орон сууц хувьчлалын тухай болон бусад хуулиудын ажлын хэсэгт ажиллаж байв. 		
	Санжаасүрэн Оюун	1998-2000 2000-2004 2004-2008 2008-2012 2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Геохимич
9	<ul style="list-style-type: none"> - 2004-2005 онд УИХ-ын дэд дарга, УИХ дахь “Эх орон-Ардчилал” эвслийн бүлгийн дарга, 2006-2007 онд УИХ-ын Мянганы хөгжлийн зорилт, ядуурлыг бууруулах асуудлын дэд хорооны дарга - 1996-2000 онд УИХ нь өөрийн бүрэн эрхийн хугацаанд шинээр 173 хууль баталж, давхардсан тоогоор 255 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна - УИХ-ын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Авлигалын эсрэг хуулийн төслийг санаачлан өргөн барьсан 		
	Хашбат Хулан	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	ОУ-ын харилцааны мэргэжилтэн
10	<ul style="list-style-type: none"> - 1996-1998 Нийгмийн Бодлогын Байнгын Хорооны дарга - Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийн ажлын хэсэг 		
	Насалжав Гэрэлсүрэн	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	Багш
11	<ul style="list-style-type: none"> - Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль, Гэр бүл дэх хүчирхийллийн эсрэг хууль, Химийн хорт бодисоос хамгаалах тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн ажлын хэсгийн ахлагч - “Халамжийн тухай” хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөд хүүхэд төрүүлсэн бүх эхчүүдэд хүүхдээ нэг нас хүртэл нь асарсаны халамжийн тэтгэврийг олгох заалт, хөдөлмөрийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах ажлын хэсэгт орж ажилласан. Банк бус санхүүгийн байгууллагын тухай хууль, Хоршооны хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль, Хадгаламж зээлийн хоршооны эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх шинэ бүлгийг санаачлан өргөн барьж батлуулсан. 5 хууль санаачлан өргөн барьсан, 30 гаруй ажлын хэсгийн ахлагч, гишүүнээр ажилласан. 		
	Нордов Болормаа	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	Багш
12	<ul style="list-style-type: none"> - “Төрийн албаны тухай” хуулийн ажлын хэсгийн ахлагч - Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль, Гэр бүл дэх хүчирхийллийн эсрэг хууль, Эрүү, Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хууль, - Бүрэн эрхийнхээ хугацаанд 11 хуулийн төсөл санаачилж, 24 хуулийн ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнд ажилласан. 		

13	Бадраа Долгор	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	Эрх зүйч
	<ul style="list-style-type: none"> - УИХ дахь эмэгтэй гишүүдийн бүлгийн ахлагч - УИХ-ын тухай багц хууль, Орон нутгийн сонгуулийн хууль болон Ерөнхийлөгчийн тухай хуулийн өөрчлөлт, Засгийн газрын тухай хуулийн өөрчлөлт, Газрын тухай хууль, Газрын төлбөрийн тухай хууль, Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль, Нийгмийн халамжийн хуулийн өөрчлөлт, Эрүү, Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хууль, Өмгөөллийн тухай хууль, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай” хууль зэрэг 50 гаруй хуулийн ажлын хэсгийн ахлагч, гишүүнээр ажилласан 		
14	Данзандаржаа Туяа	2001-2004 2004-2008 УИХ-ын гишүүн	Эм зүйч
	<ul style="list-style-type: none"> - Парламентын түүхэнд анх удаа “Төрөөс эмийн талаар баримтлах бодлого”-ыг батлан гаргасан. “Эрүүл мэндийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль”-ийн төслийн ажлын хэсгийн ахлагч - Гэр бүл дэх хүчирхийллийн эсрэг хууль - “Иод дутагдалтай тэмцэх тухай” хуулийг Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар оруулж хэлэлцүүлсэн. 		
15	Дашжамц Арвин	2000-2004 2004-2008 2008-2012 2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Багш
	<ul style="list-style-type: none"> - Нийгмийн бодлого боловсрол соёл шинжлэх ухааны байнгын хорооны дарга, УИХ дахь Монгол-Итали, Монгол-Буриадын парламентын бүлгийн дарга - Бүсийн төв, хот, бүсийн тулгуур төв хот, бүлэг суурингийн тогтолцоог батлах тухай, Газрын тухай, Кадастрын зураглал, газрын кадастрын тухай, Геодези зураг зүйн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, Амьтан ургамал тэдгээрийн гаралтай эд зүйлийн олон улсын худалдааг зохицуулах тухай хууль, Авто замын болон Авто тээврийн тухай хуульд оролцож ажилласан. - УИХ нь нийт 140 хуулийг шинээр баталж, 443 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ. 		
16	Дуламсүрэн Оюунхорол	2000-2004 2008-2012 2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Багш
	<ul style="list-style-type: none"> - Нийгмийн бодлого боловсрол соёл шинжлэх ухааны байнгын хорооны дарга - “Боловсролын тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах ажлын хэсгийн ахлагч - Монгол-Швейцарын парламентын бүлгийн дарга - Иргэний хууль, Тэтгэвэр тэтгэмжийн тухай хууль, Бүсийн төв, хот, бүсийн тулгуур төв хот, бүлэг суурингийн тогтолцоог батлах тухай, Мал бүхий иргэдийг албан татвараас чөлөөлөх тухай, Онцгой албан татварын хууль, Гаалийн тарифын тухай, Эрүүгийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал батлах тухай, Монгол Улсын бүсүүдийн хөгжлийн дунд хугацааны стратеги батлах тухай, Нийгмийн салбарын хувьчлалын тухай, Гадаадын зээл тусламжийг зохицуулах тухай, Иргэний эрүүл мэндийн даатгалын тухай, Эрүүл мэндийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, Гадаадаас ажиллах хүч авах, гадаадад ажиллах хүч гаргах тухай хууль, гэр бүлийн тухай хуульд хүүхэд төрсөн цагаасаа өмчийн эзэн байх шинэ нэмэлт зэрэг олон хуульд ажлын хэсэгт гишүүнээр ажилласан. 		
17	Дулбаа Алтай	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	Түүхч, багш
	<ul style="list-style-type: none"> - УИХ-ын Ёс зүйн дэд хорооны дүрэм болон УИХ-ын гишүүний ёс зүйн хэм хэмжээний дүрмийн төслийг боловсруулах ажлын хэсгийн ахлагч - Боловсролын багц хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд бага, дунд болон дээд боловсролын тогтолцооны тухай санал дүгнэлт оруулсан 		

18	Бүдээ Мөнхтуяа	2004-2008 УИХ-ын гишүүн	Инженер
	<ul style="list-style-type: none"> - Аюулгүй байдал гадаад бодлогын байнгын хорооны дарга - “Жендерийн тэгш байдлын тухай” хууль, Иргэдийн санал, хүсэлт, гомдлыг хүлээн авах байнгын хороо байгуулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсан, Замчин эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрийг хүнд нөхцөлд хамруулах тухай журам батлуулсан, “Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах” тухай ажлын хэсгийн ахлагч, гишүүнээр ажилласан. 		
19	Цэдэвдамба Оюунгэрэл	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Эдийн засагч
	<ul style="list-style-type: none"> - “Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай” хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг - Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
20	Салдан Одонтуяа	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Эдийн засагч
	<ul style="list-style-type: none"> - Ардчилсан намын бүлгийн ахлагчийн орлогч - “Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай” хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг - Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
21	Лувсан Эрдэнэчимэг	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Биологич, эрх зүйч
	<ul style="list-style-type: none"> - УИХ дахь эмэгтэй гишүүдийн бүлгийн ахлах - Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл Тамхины хяналтын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл Хүнсний тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл “Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай” хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
22	Раднаа Бурмаа	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Инженер, удирдлагын арга зүйч
	<ul style="list-style-type: none"> - Өргөдлийн байнгын хорооны дарга, УИХ дахь Монгол-Германы бүлгийн дарга - Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
23	Мигэддорж Батчимэг	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Судлаач
	<ul style="list-style-type: none"> - Ёс зүйн дэд хорооны дарга, Монгол-Хятадын Парламентын бүлгийн дэд дарга - Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
24	Гантөмөр Уянга	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Сэтгүүлч
	<ul style="list-style-type: none"> - Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
25	Зангад Баянсэлэнгэ	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Эмч, эрх зүйч
	<ul style="list-style-type: none"> - Нийгмийн бодлого боловсрол соёл шинжлэх ухааны байнгын хорооны дарга - Жил бүрийн 9-р сарын 3-ныг “Есүгэний өдөр” болгох тухай хуулийн төслийг 		
26	Даваажанцан Сарангэрэл	2012-2016 УИХ-ын гишүүн	Сэтгүүлч